

LA NISSAGA D'APOTECARIS VILAGINÉS DE SANT LLORENÇ DE MORUNYS, AL SOLSONÈS (S. XVIII)

GUERRERO i SALA, Lluís; ADAM i VIDAL, Jaume

RESUM: Durant la cerca dels orígens de la professió farmacèutica a la vila de Sant Llorenç de Morunys (Solsonès), hem pogut localitzar una breu seqüència familiar d'apotecaris de nom Vilaginés, del segle XVIII. Les seves dades documentals són escasses, llevat el cas del primer, en Jaume Vilaginés, del qual aportem un inventari que permet deduir aspectes de la seva activitat i la relació amb la Pharmacopoea catalana de 1686.

Paraules Clau: Apotecaris, nissaga, Sant Llorenç de Morunys, inventari de farmàcia, segle XVIII.

RESUMEN: Durante la investigación de los orígenes de la profesión farmacéutica en la villa de Sant Llorenç de Morunys (Solsonés), hemos podido localizar una breve secuencia familiar de boticarios de apellido Vilaginés, del siglo XVIII. Sus datos documentales son escasos, excepto en el caso del primero, Jaume Vilaginés, del cual aportamos un inventario que permite deducir aspectos de su actividad y de su relación con la Pharmacopoea catalana de 1686.

Palabras clave: Boticarios, linaje, Sant Llorenç de Morunys, inventario de farmacia, siglo XVIII.

INTRODUCCIÓ

La comarca del Solsonès, situada dins la Catalunya central, té la seva capitalitat a Solsona. Es tracta d'una comarca que inclou les elevades serralades del Prepirineu al seu terç nord, que assoleixen els 2.300 m d'altura, i que es dirigeix cap el sud formant serralades cada vegada més baixes, amb altiplans, fins els 600 m. La seva població total és en l'actualitat de 13.500 habitants, 9.000 dels quals ocupen la seva capital, Solsona. El segon nucli de població és Sant Llorenç de Morunys, una vila del nord que centra un petit municipi de la Vall de Lord, a 950 m d'altura però voltada d'alts cims, que té 1.004 habitants. El seu equipament sanitari actual és un SubCap amb un sol metge, infermera i llevadora. La vila també disposa d'oficina de farmàcia, amb farmacèutica titular.

En el passat Sant Llorenç de Morunys tenia una població més reduïda, com podem veure en els fogatges de 1497 i 1553, i en el cens del comte de Floridablanca de 1787.

Segons el fogatge de 1497¹ la població de la vila era de 100 focs (unes 450 persones) i la de la rodalia de la vall, 95 focs (unes 380 més), mentre el total del Solsonès tenia 1.012 focs (uns 4.554 habitants, la tercera part d'ara). Val a dir que hem comptat 4,5 persones per foc, però cal tenir en compte que en realitat molts focs podien constar de més persones i que alguns col·lectius ni es

censaven, per la qual cosa l'estimació real d'habitants a partir dels focs ha de ser més elevada. En aquell fogatge solament hi consta un sanitari, el mestre Johan Busquets, cirurgià. No queda clar el significat, sanitari o no, de Johan Barber.

El fogatge de 1553 diu que en aquell any Sant Llorenç de Morunys té 135 focs i la rodalia 96² (607 i 432 habitants, respectivament), mentre el total del Solsonès tenia 1.197 focs (uns 5.386). En aquell cens no hi consta de forma clara cap sanitari, per bé que inclou Antoni Barber³, que té un cognom que podria ser l'ofici, o un renom, com ha estat comú fins el segle XX a la comarca.

El cens del comte de Floridablanca de 1787 afirma que Sant Llorenç de Morunys tenia 929 habitants, quasi tants com ara, i la rodalia de la vall, La Pedra, La Coma, Guixers i Llinars sumaven 585 habitants més; mentre, Solsona en tenia 2.751 i tot el Solsonès, 9.311⁴. En la part descriptiva diu que Sant Llorenç té dos "*facultativos*", sanitaris, i que hi ha un "*Hospital de Enfermos al cuidado de una muger (sic) viuda*".

Pel que podem observar, ni Sant Llorenç de Morunys ni la part de la Vall de Lord més propera, no han variat gaire en població en els darrers 227 anys, ni tampoc el nombre de sanitaris titulars, per bé que els dispositius actuals i la seva capacitat de resolució no tinguin comparació.

La nostra recerca sobre l'Hospital de Pobres de la vila (1343 – 1940) ens ha permès trobar referències d'alguns sanitaris (metges, cirurgians, barbers, apotecaris, etc.). En la llista de Segret⁵ sobre el capbreu de 1784 hi figura l'apotecari Jaume Vilaginés, del segle XVIII, a partir del qual hem iniciat una recerca sobre la seva activitat que ens ha permès trobar un llinatge al servei d'una apotecaria vilatana de l'època de la Il·lustració, situada al carrer de l'Estudi, avui de Sant Nicolau, a pocs metres de l'Hospital.

LA NISSAGA

La primera notícia d'un apotecari que desenvolupa la seva professió a Sant Llorenç de Morunys als inicis del segle XVIII procedeix del inventaris del notari Josep Vidal i correspon al 17 d'abril de 1704⁶; es tracta de Jaume Vilaginés.

Vilaginés és el nom d'un mas del terme municipal de Castellar de la Ribera (Solsonès), bressol familiar de l'apotecari. Jaume Vilaginés rep el baptisme el 13 de febrer de 1653 a Solsona, i és fill de Jaume Vilaginés, paraire i d'Eugènia; li posen els noms de Joan, Jaume i Josep i actuen com a padrins Melcior Rovira i Jerònima Rovira⁷. Probablement en Jaume Vilaginés pare, paraire, és germà de Ramon, propietari del mas, però aquesta relació no la podem demostrar. Ramon va tenir un fill, Josep Vilaginés, que apareix en un capbreu de 1697⁸.

Ramon Jordi cita⁹ que el 17 d'octubre de 1681, a Barcelona, el jove apotecari Joan Vilaginés actua com a testimoni d'una escriptura, juntament amb Salvador Pedrol, també apotecari. Possiblement no té res a veure amb aquesta estirp, però tampoc cal descartar-ho d'antuvi.

El 27 de setembre de 1656 es bateja Gaspar, Cosme i Damià, fill de Jaume

Vilaginés (pare), del que diu que és quòndam, i d'Eugènia; actuen com a padrins el llicenciat Gaspar Blanc i Caterina Tuxones, vídua¹⁰. El 28 d'octubre de 1691, Jaume Vilaginés, fadrí apotecari, fill de Jaume Vilaginés, paraire, i d'Eugènia, ambdós difunts, es casa a Solsona amb Jaumilla Farrer, donzella, filla de Josep Farrer, argenter, i de Patronila¹¹. Hem pogut documentar que tenen quatre fills, un de nom Josep. El 3 d'octubre de 1692 es bateja a Solsona la filla de Jaume Vilaginés, apotecari, i li posen els noms de Jaumilla, Mariàngela, Jerònima i Francisca; actuen com a padrins el Dr. Antoni Villaró i Jaumilla Farrer, àvia de la batejada¹². El mateix any 1692 l'apotecari Jaume Vilaginés, és elegit per formar part d'una terna per a proveir una plaça de prohoms per la jurisdicció episcopal de la ciutat de Solsona¹³, probablement com a pas previ per al procés d'elecció, per insaculació, del Consell de la ciutat. La primera aparició de Jaume Vilaginés a Sant Llorenç de Morunys és el 4 de març de 1696 en ocasió del bateig d'una filla¹⁴, anomenada Maria, Francisca i Eugènia, que sembla que mor el 9 de setembre següent. El 12 de desembre del mateix any neix, probablement prematura, i mor, Jaumilla. Aquest apotecari no apareix en el capbreu de 1697, i sí en canvi altres sanitaris, com el doctor en medicina Jaume Casas (que morirà el 10 de novembre de 1725) i el cirurgià Josep Ferrer (que traspasa el 31 de gener de 1733). Més endavant, el 11 de gener de 1698 Josep Mayres, paraire, ven a Jaume Vilaginés, apotecari, la casa del carrer de l'Estudi de la vila de Sant Llorenç de Morunys¹⁵. El 3 d'abril de 1698 bategen un altre fill, Francisco, Josep i Ramon; en el registre del sagrament diu que eren "cònjuges de Solsona, habitants emperò de Sant Llorenç", i que en van ser padrins Josep Vidal, notari, i Francisca Ferrer, de Solsona. El 15 d'octubre de 1702 bategen un altre fill, Agustí, Jaume, Domingo i Anton, i en són padrins Agustí Gotarda, canonge curat de Sant Llorenç, i Francisca Farrer. L'1 de novembre de 1703 l'apotecari Jaume Vilaginés es troba malalt i al llit, i fa testament¹ en què cita els seus pares, mana pagar els seus deutes, elegeix com a marmessors Agustí Gotarda, i Josep i Gabriel Farrer, pare i fill de Solsona, sogre i cunyat seus, i expressa la seva voluntat de ser sebollit al claustre. Deixa 25 lliures pels oficis funeraris i 50 lliures a Agustí. Nomina usufructuària Jaumilla "charíssima muller meva", i institueix hereu universal el fill gran, Josep. En nota posterior es repensa i pels oficis funeraris solament deixa 12 lliures i 10 sous. Mor el 26 de febrer de 1704 i és enterrat al claustre amb assistència d'11 capellans. El 17 d'abril de 1704 els marmessors fan l'inventari del seus béns, que més endavant exposarem.

Uns anys abans, cap el 1684, Solsona tenia tres apotecaries, la Pallarés, la Folch i la Fabra¹⁶ i Vilaginés no n'era titular de cap. No queda clar si va actuar com apotecari a Solsona entre 1684 i 1696, quan hi apareix citat, segons Ramon Jordi¹⁷; tant aquest autor com Coromines¹⁸ diuen que surt documentat a la botiga Pallarès entre 1686 i 1700. Posteriorment, com hem dit, el 1696 consta que és apotecari i habitant de Sant Llorenç i hi bateja una filla, iniciant un període que finalitza el 1704, quan ja difunt, es du a terme l'inventari dels seus béns per a la transmissió patrimonial.

El 16 d'abril de 1715, Josep Busquets, rector de Sant Llorenç registra el matrimoni "fet i tractat" entre Jaumilla Vilaginés, vídua, filla de Josep Farrer,

argenter de Solsona, i de Patronila, amb Rafael Gensana, vidu apotecari fill de Felip Gensana, pagès de Prades de Conflent, del bisbat d'Elna, i de Mariana, cònjuges ja difunts; foren testimonis de la unió "lo Magnífic Dr. en medecina Pere Màrtir Arajol i Josep Graus, de Sant Llorenç".

Més endavant, en un altre registre¹⁹ de la seva magna obra, Ramon Jordi cita Josep Vilaginés, dient d'ell que era un "*mancebo boticario*" examinat el 10 de juny de 1721 per Josep Corts i Josep Saperas, ambdós apotecaris del Col·legi de Boticaris de Cervera i delegats del Protomedicat. Aquest Josep Vilaginés és batejat a Sant Llorenç el 3 d'abril de 1698 amb els noms de Francisco, Josep i Ramon. El 2 de juliol de 1726 aquest apotecari, fill de Jaume i Jaumilla, ja difunts, contrau matrimoni amb Mariagna Estany, filla donzella de Francisco Estany, difunt, de Solsona, i de Magdalena, habitant de Cardona; en són testimonis Francisco Company, sastre fadrí de Sant Llorenç, i Joan Pons, pagès fadrí d'Espinalbet. Oficia la unió Francisco Estany, beneficiat de Cardona. Tenen tres fills. El 29 d'abril de 1728 es bateja Jaume, Anton i Gabriel, fill del matrimoni, i en són padrins Gabriel Farrer, argenter de Solsona, i Gertrudis Arajol, de Sant Llorenç, esposa del Dr. en medicina Pere Màrtir Arajol, metge de la vila que també tenia cura de l'Hospital. L'any 1729 Josep Vilaginés subministra medicaments a l'Hospital de Pobres per valor de 8 lliures. El 9 de gener de 1730 bategen un altre fill, Pere Màrtir, Josep i Anton, i en són padrins el Dr. Pere Màrtir Arajol i Rosalia Rovira, vídua d'Isidre Rovira, baró d'Encies. El 4 de novembre de 1736 bategen un altre fill del matrimoni, en Carlos, Josep i Benet, i en són padrins el doctor en medicina Benet Pons i Rosa Rovira, muller de misser Josep Rovira, baró d'Encies. El 7 de febrer de 1753 mor la seva esposa Mariagna, que és enterrada als claustres. El 8 de gener de 1777 mor Josep Vilaginés, l'apotecari, de malaltia corporal, sembla que de mort sobtada o gairebé, ja que el registre diu que fou sense rebre els sants sacraments "per no donar lloc la malaltia"; també fou sepultat als claustres i el testament quedà en poder de la Rva. Comunitat de Balsareny (?). El citat doctor en medicina Benet Pons és el primer membre d'una nissaga de metges que continuarà, temps després, amb el seu fill del mateix nom, batxiller de Cervera i revalidat el 20 de desembre de 1771 pel Protomedicat, i amb el seu nét Josep Pons i Camps, nat a Sant Llorenç com els anteriors i revalidat el 18 d'octubre de 1826, quan té 23 anys²⁰.

Posteriorment, l'obra de Ramon Jordi cita Jaume Vilaginés, del què diu que va ser examinat per Antoni Pla, lloctinent del protometge, i obté el títol d'apotecari el 3 de març de 1753. La seva botiga és visitada en inspecció per Pere Cornago, substituït del lloctinent del protometge, que la troba mal assortida de medicaments²³. Com hem dit, Jaume Vilaginés i Estany neix a Sant Llorenç el 29 d'abril de 1728. El 23 de novembre de 1756 el ja mestre apotecari, fill de l'apotecari Josep Vilaginés i de Maria Anna Estany, contrau matrimoni amb Maria Llobet, donzella, filla del Magnífic Dr. (en Drets) Joan Llobet i Clemència Llobet i Serras, difunta; en foren testimonis el Rv. Gabriel Sitges, prevere, i el Dr. Anton Santamaria i Gonser. Els capítols matrimonials queden en poder del notari de Cardona Vicenç Cots. Tenen sis fills. El 15 de setembre bategen Teresa, Jaumilla i Maria, i en són padrins Josep Vilaginés, apotecari, i la tieta Teresa Llobet, filla

del Dr. Joan Llobet; aquesta filla mor el 7 d'agost de 1759. Sis dies després, el 13, bategen el nounat Joan, Domingo i Jaume; en són padrins l'avi Dr. Llobet i Feliciania, la seva segona esposa. El 21 de juliol de 1761 bategen la filla Antònia, Margarida i Feliciania, i en són padrins "lo licenciado Joan Llobet" i Antònia Llobet, ambdós fills del Dr. Llobet. El 19 d'agost de 1766 mor un fill albat de nom Jaume, probablement morí poc després de néixer. El 23 de novembre de 1769 bategen la filla Maria, Rosa i Clemència; en són padrins Jaume Llobet i Maria Rosa Coma, ambdós de la parròquia d'Espinalbet; aquesta filla mor el 22 de febrer de 1770, als tres mesos d'edat. El 9 de setembre de 1771 bategen la nounada Maria, Mariana i Antònia; en són padrins el doctor en medicina Anton Pons i Maria Llobet, l'avi, doctor en drets, ja havia mort. En el capbreu de 1784 Jaume Vilaginés Estany declara una casa al carrer de l'Estudi, amb les seves confrontacions, un hort prop dels murs de la vila, a la carrera del Puit, a la vora de la què també hi té un jornal de terra, béns que li han pervingut per herència. També és usufructuari d'una peça de terra de quatre jornals a la partida de Colomers, per via dotal de la seva muller. A la casa del carrer de l'Estudi hi hauria l'apotecaria, a pocs metres de l'Hospital de Pobres. La seva esposa Maria Llobet mor el 22 de juny de 1795, és enterrada als claustres i llega sis misses, quatre a l'altar major i dues al del Roser; el testament resta en poder de Josep Fortich, notari de Sant Llorenç. El 14 de juny de 1799 Jaume Vilaginés redacta el seu testament gaudint de "bastanta salut", ordena pagar els deutes i elegeix com a marmessors el Dr. Josep Sampons, rector d'Espinalbet, el seu gendre Andreu Huguet Jané, apotecari (possiblement marit de la seva filla Antònia), el seu cunyat Jaume Llobet, el rector i el prevere oficial de Sant Llorenç. Disposa que vol ser enterrat als claustres, dóna instruccions sobre funerals i oficis, deixa 100 lliures a la seva filla Maria per dotar el seu matrimoni, i fa hereva universal la seva filla Margarida – de primer nom Antònia –, casada amb Andreu Huguet, fent constar que si aquesta mor sense descendència, serà hereva la seva filla Maria. L'òbit de l'apotecari Jaume Vilaginés no figura als registres parroquials.

El Dr. Ramon Jordi també es refereix a Joan Vilaginés Llobet²⁴, del què diu que és natural de Sant Llorenç de Morunys, fill de l'apotecari Jaume, l'anterior; practicà entre l'11 de juliol de 1783 i el 29 de març de 1790 a la botiga de Josep Ferrés, boticari de Barcelona. Com ja hem dit, l'havien batejat a Sant Llorenç de Morunys el 13 d'agost de 1759. Segons consta, morí el 23 d'agost de 1790, als 31 anys. És possible que entre la fi de la seva pràctica a Barcelona el 29 de març de 1790 i la seva mort cinc mesos després, exercís la seva professió a Sant Llorenç ajudant al seu pare, ja gran per l'època. Era l'únic fill baró del llinatge Vilaginés i morí solter, per la qual cosa el cognom es perdé. No sabem si a la mort del seu pare Jaume la botiga continuà un temps sota un altre nom, o si desaparegué definitivament aquella apotecaria que s'havia mantingut al llarg de tot el segle XVIII.

Ramon Jordi cita un altre apotecari Vilaginés, no gaire lluny de l'escenari de la Vall de Lord Sobirana, quan afirma que a Cardona hi ha un Manel Vilaginés que el 4 de gener de 1773 és titulat per Antoni Plá, lloctinent del protometge, i que el 9 de novembre de 1774 visita la seva botiga Pere Cornago, substituït del

lloctinent del protometge, que la troba mal condicionada de medicaments²⁵.

Àdhuc esmenta dos apotecaris més de Sant Llorenç de Morunys, amb altres noms que res tenen a veure amb la nissaga. Ambdós apareixen citats l'any 1719, l'un, en Josep Casellas²⁶, i l'altre, Rafael Jensana²⁷. És poc versemblant que una vila que aleshores arribaria ben just als 900 habitants disposés de tres apotecaris, tinguessin o no botigues independents. Probablement aquest dos últims hi van ser presents per activitats socials, no professionals, o eren fills de la vila i estaven establerts fora. La cerca de nova documentació ens permetrà aclarir el paper dels tres darrers personatges, com el d'altres sanitaris catalans amb el mateix cognom i època, com ara Vicenç Vilaginés, cirurgià documentat a Barcelona, mort abans de 1779.

L'INVENTARI

Entre els inventaris del notari Vidal²⁸ hem pogut localitzar aquest document que descriu els béns de l'apotecari Jaume Vilaginés poc després de la seva mort i que transcrivim literalment.

Dia 17 abril 1704. Inventari dels bens de Jaume Vilagines

Fet fer per Agustí Gotarda, canonge, i Jaumilla Vilagines, vídua d'en Jaume Vilagines, com a tutors dels fills.

Una casa situada dins la vila de St. Llorenç en lo carrer de l'Estudi, i en ella lo següent:

En lo celler una bota de vint quartans y dos carlanyettes (?), una de deu quartans y altra per a tenir vinagre, y dos portadores y un barril ple d'armentina (?). Una aixada y dos partells. Un rascle de ferro. Una destral petita.

En la sala de dita casa.

Dues cadires viades. Dues taules de pi, viades. Tres bancs espatllers petits. Dos escambells. Unes graelles. Una pala de foch. Uns esmolles del foch.

[.....]

Una olla de coure y uns lleves. Una caldera d'aram. Un perol. Tres plates y una fruitera de pisa. Dotze plats de pisa. Mitja dotzene d'escudelles. Sis plats de foch. 14 olles de terra. Sinch quadros o sibillas. Un cobre-aula. Quatre canters de terra. Quatre algerres. Una mesura de terra. Una bassa, sis culleres y una forquilla de plata de pes entre tot, vuit unces y mitja. Una escalfeta de ferro. Una llanterna.

En la cambra primera del cap escala.

Una camilla de cervera, Una caixa viada ab pany y clau on està lo següent: Quatre camises d'home. Quatre vànoves, so és, una de cotó, dues de borto y una de lli, a tot usat. Dotze llençols, so és, quatre de bri, un de tela i set de estop. Una tovallola de tela y quatre aixugamans. Quatre coxineres de bri. Sis tovallons. Vuit

tovalles, dues de grans y sis de petites. Un sobrecel de lli ab la cortina del cap. Un matalàs. Cinc flassades, una nova, les demès viades. Tres màrfegues viades. Un lliit de camp dolent. Deu banchs de lliit. Un baület usat.

[.....]

Tres coixins de lliit. Vuit quadros.

En l'altra cambra: dues caixes usades. Una pastera ab pany y clau. Tres pasteres. Quatre draps, so és, quatre de lli y un de llana.

En la cambra del rebost.

Sis quarteres de blat segalós. Dues quarteres de forment. Dos cabassos y un purgador. Dues algerres grans. Tres tocinos i mig. Mitja quartera de fesols y tres quartans de llentilles. Quatre sachs. Unes alforges grans d'estopa. Un pustillo (?) negre de buret. Un sobre todo de pany i una xupa de mateix. Dos parells de calces. Un sombrero usat. Dues barretines blanques. Tres llumeners. Un candelero de llautó. Una ralladora. Tres ganivets.

Censals i deutes

Un censal de preu dues-centes lliures y annua pensió de 10 LL que fa Codina d'Ortoneda, consta en poder de March Lluch (?) Notari de Solsona a 10-9-1651 del qual censal se troba deure fins lo any 1684, 232 LL, 2 s. Y després se troba haver rebut, un tocino 5 LL, quatre càrregues de llenya y una gallina y les pensions de aquí al davant certes y menos lo que mostraran haver

[.....]

pagat amb rebudes.

Item altre censal de preu 130 LL de pensió 6 LL quisqun any als 8 de Agost, fa Vilaseca de Riner, consta amb acte en poder de March Lluch (?) Notari de Solsona a 8 de Agost de 1653.

Item se troba que de dit censal se deuen de pensions fins lo any 1686, 88 LL y després se troba haversen pagat amb en part 20 LL y amb altre partit 10 LL y de aquí al davant totes les pensions.

Item se troba que Pere Antoni Garriga, alies mort, de Solsona, a 4 de setembre feia un violari de pensió 1663 50 LL y després se troba haver pagat en Garriga per lo any 1674.

Item deu en Vallonga, alies Casal de Pinell, de pensions de un violari 122 LL.

Item fan los bens de M^o Felip Pintor, notari de Solsona, quisqun any dues lliures, deu sous de annua pensió de censal per la casa prengué dit Pintor al costat de sa casa, del qual censal se deuran en esser al maig de 1704, dues pensions y per elles 5 LL.

Item un hort situat en lo terme de la vila de Sant Llorenç de Morunys en la partida dita la carrera del Puig, del qual hort, so és, la meitat lo tenia comprat a feta compra y de la altra meitat ne tenia comprat lo "ius luendi".

Item lo just luendi de una casa situada dins la ciutat de Solsona en lo carrer de Llobera, a la qual casa hi tenia un buffet de noguer y una caixa de noguer, un banch i uns carreus de pedra picada ab algunes bigues y fustatges

Item una vinya situada en lo terme de a ciutat de Solsona en lo torrent de Ribalta de tinguda deu jornals de terra poch més o menos.

[.....]

“Item dins dita casa de Sant Llorens, una botiga de apotecari y dins d'ella, lo següent:

Un morter gran de coure ab sa ma

Altre mateix de coure mitjancer trencat

Altre morter de coure petit

Un morter de pedra gran ab sa ma de boix

Tres espàtules, dues de grans y una de petita

Tres balances, unes de grans, unes de mitjanceres, y unes de petites ab sos pesos medicinals y dels altres

Dues casses d'aram, una gran y una petita

Una esbromadora de llautó y una coladora d'aram

Un lliurador de llauna

Quatre sedassos petits y un de gran ab son tamís

Una premsa

Un banch de fer malindros. Un alambí d'aram y un altre de vidre.

Un llibre intitulat “Pharmacopoea nova”. Altre llibre intitulat “Dioscorides”. Altre llibre intitulat “Remedeo”. Altre llibret intitulat “Thomas Castell”

Un llibre dit “dispenser”

Un ? “me comenda”

Un altre llibre de medecina

Dotze caixetes d'apotecari ab ses adrogues.

Dues caixetes més grans per la botiga.

Dues capsas grans rodones.

Dotze pots de vidre grans.

Trenta capsas rodones petites

Lo ? amb ses adrogues

Dos caixons ab ses coses dintre.

Quaranta pots grans d'apotecari de la forma major ab ses adrogues.

Un pot amb 4 unces cera Santalum

Un altre pot ab una lliure de unguentum de agrippa.

Altre pot 7 unces de dialtea

Altre pot amb 2 LL axungarium reina

Altre pot amb 1 LL axungarium gallina

Altre pot amb 1 LL 6 unces emplastri filii zacarie

[.....]

“Altre pot amb 1 LL 6 unces media confectione

Altre pot amb 1 LL 4 unces populem

Altre pot amb 10 unces confec. carnicerindo

Altre pot amb 11 unces pulpe tamarindo

Altre pot amb 8 unces de ungüent apostolorum

Altre pot de ungüent egipciach

Altre pot amb 6 unces dia finicon

Un pot del dit catholicon

Un altre pot amb 9 unces de la yera composta

Un altre pot amb 2 LL de benedicta laxa

Altre pot amb un poch del litargiri

Altre pot ab 9 unces ungüent rosat

Altre pot amb 2 LL ungüent basiliconis

Altre pot amb 2 LL ungüent de plom

Altre vas amb oli de hyperici

Una lliura de datils y 6 unces --- (?)

3 LL de ametlles y 1 LL de gíngebre

Un pot amb 1 LL ungüent comitissae

6 LL de soffre

Altre pot amb pulvis benedicta laxativa

Vint y un potets blaus de la forma petita amb ses mastecs de píndoles y drogues

1 LL sucre roig

6 LL encens

1 LL alum de roca

1 LL 6 unces campetx

2 LL matafaluga

3 unces de goma

1 LL amido

1 LL polipody

4 unces cartamo

4 unces mechoacan

“[.....]

“Una unça i mitja de xalapa

Dues unces i mitja ruibarbe

2 unces agarich ab son ral

Un poch de spice

2 Ll de pebre

3 unces senet de lluna

1 unça epitomi

1 LL senceb garbeu

6 unces yera sinip galleni

2 unces mirra

1 LL blanquet

3 unces salces

Una unça verdet

6 unces polvres de iuniperus

Una poca sanch de dragó

[.....] unces mubrons (?)

2 LL fonoll

2 unces safrà bò

Alcadraler ... de vidre amb 2 unces de cantarides

Altre potet de vidre amb 6 unces cristalli tartari

Altre potet amb 1 unça magna

Un pot de pisa amb algunes 2 LL de triaga de ponsem

Una ampolla amb algun cortà i mig de infusió de roses alexandrines

Mel una arrova

Dues ampolles de axarop de moltes flors de violes

Altre potet ab 1 unça corcer acebosa

Altre potet amb 2 dragmes pul. dia rodoni

Altre potet amb dues unces y mitja endimicel

Altre potet amb 10 unces confec micleta

Altre potet amb 3 unces y mitja confectio hyacinto

Altre potet amb un triaga de esmeragdes

Altre potet amb 2 unces resinis puerorum

Altre potet amb 1 unça de china

Altre pot amb 2 unces conf. sicoryes

Altre pot ab 11 unces calami preparats

Un potet amb una unça Gentilis preparat

Un potet amb una unça dia margaritonis frigide

Altre potet amb mitja unça cordial gentil

Una algerra amb 2 LL de conserva de violes

[.....]

Altre potet amb 6 unces bolo armeni preparat

Altre potet amb mitja unça pulv. logadionis

Altre potet amb 2 unces de pul. de aromatic rosa

Altre pot amb 9 unces conc. acetona

Altre potet amb 2 unces pomada

Altre pot amb 2 unces nulu thodie preparat

Altre pot amb uns polvos

Altre pot amb una unça pul. veneris

Altre pot amb 2 unces de rosata nonella

Altre pot amb 3 unces pul. yera galleni

Altre potet amb una unça pul. santalum

Dues unces coral rubrum preparat en un potet

Una ampolleta amb 3 unces pol. de vino

Dues unces de sandals citris
2 drag de trociscos abcintis
2 unces y mitja maria coccia
1 unça y mitja pindoles agregatum
Mitja unça dia moron
Dos dragmes de copaiba
Una capsa amb un poch de almendres y [.....] per les preparades y esmeraldes y margarides y la Pedra Bezoar
Cent panys de plata y vint y sinch panys d'or
30 masses de diferents aparones
12 masses amb diferents aigües
12 ampolles amb diferents suchs
1 LL. Bdelli
Vint y set poms amb diferents olis
Emplastre diapalma 2 magdaleons
Emplastre diacalamentum comú 2 magdaleons
Emplastre diacalabion comú 8 magdaleons
Emplastre de meliloti 3 magdaleons
Emplastre de Guillem sirvent 3 magdaleons
Emplastre de betonica 3 magdaleons
Mitja lliura de alimeremat y alguns olis amb grexos y emplastres
“[.....]”
“Cent lliures moneda barcelonesa poch més o menos que diferents particulars deuen de medecines han pres de sa botiga

Testes sunt Josephus Eroles major dierum et Josepus Eroles minor dierum, pater et filius, olitellary dicta villa St. Laurenty de Morunys

COMENTARIS SOBRE LA CASA I BOTIGA DE JAUME VILAGINÉS (1704)

Aquesta casa estava situada intramurs, en un carrer perifèric del recinte emmurallat, al redós de la muralla de l'Estudi; avui és el carrer de Sant Nicolau. Pel que podem deduir de la seva descripció, tenia la botiga a la planta baixa i un celler sota. Sobre la botiga hi havia la planta principal presidida per la sala, que tenia l'espai per la llar i per cuinar, el lloc per menjar i per fer-hi vida; també hi

havia una cambra dormitori, una altra ocupada per pasteres i estris domèstics, i un rebost. No cita altres estances en aquesta planta ni sobre d'ella, però de ben segur a la part superior hi haurien les golfes. És a dir, de baix a dalt, el celler, la planta baixa amb la botiga, la planta d'habitatge i les golfes.

Aquesta estructura, gens sobrada d'espai, no sembla que correspongués a un edifici destacat ni representant d'un estatus social molt alt, sinó més aviat mitjà.

Pel que fa al mobiliari de la casa de l'apotecari cal considerar-lo per plantes. Al celler hi ha una bóta de vi de vint quartans i dues carlanettes (?), que podrien ser de cap a 150 litres, una de deu quartans, que podrien ser cap a 60 litres més, i un altra per a contenir vinagre, però no diu que n'hi hagi. També dues portadores per la verema i un barril ple d'armentina, paraula que no hem pogut llegir bé i podria tractar-se - o no- de trementina, una resina oliosa que se solia recollir i preparar a la zona, sobretot amb tradició a Tuixent. També hi havia una aixada i dos partells, un rascle de ferro i una destrat petita. Aquestes eines podrien servir per treballar l'hort.

A la planta baixa hi havia la botiga de l'apotecari, però no cita si tenia rebotiga. Tampoc esmenta el taulell ni les lleixes i armaris, però atès el contingut, els donem per suposats. En l'inventari apareixen set llibres:

- *Pharmacopoea nova* (no queda clar de quina es tracta)
- Dioscorides (*De materia medica*, probablement l'edició de València del segle XVII)
- Remedios (?) (un llibre de remeis, no sabem de quin es tracta)
- Thomas Castell (diu el nom de l'autor, no l'hem localitzat)
- Dispenser (?) (no sabem de quina obra es pot tractar)
- Me comenda (?) (tampoc sabem de quina obra es tracta)
- Un llibre de medicina (?)

És evident que no tenia una biblioteca important, fins i tot fóra molt humil per l'època i l'activitat a què donava suport.

Entre l'utilitatge de la botiga descriu quatre morters, un de gran amb la seva mà, un de mitjà del mateix material, trencat, i un de petit, tots tres de coure; el quart era gran, de pedra, amb la mà de boix. Tenia tres espàtules, dues grans i una petita; tres balances, unes grans, altres mitjanes i unes petites (deurien de ser d'onça, dracmers o balances lliurals), amb els seus pesos per a farmàcia i convencionals. S'hi afegien dues casses d'aram, una gran i una petita, una esbromadora de llautó i un colador d'aram, un lliurador de llauna; cinc sedassos, un de gran amb tamís i quatre petits. També tenia una premsa, un alambí d'aram i un de vidre, i un banc per fer melindros. Amb aquest equipament els apotecaris solien preparar medicaments a base de triturar, separar, ratllar, dissoldre, macerar, destil·lar, decantar, trascolar, clarificar, amassar, polvoritzar, garbellar i fer altres operacions pròpies del seu art. La resta de l'equipament de l'apotecaria l'integraven els recipients per als medicaments:

Pots grans d'apotecari, forma major40
Potets blaus, forma petita21
Pots de vidre, grans12
Ampolles	3
Algerra	1
Alcadraller de vidre	1
Caixons	2
Capses grans rodones	2
Capses rodones petites30
Caixetes grans	2
Caixetes d'apotecari12

“Els pots d'apotecari de forma gran i petita eren amb tota probabilitat de pisa o ceràmica catalana amb decoració blava, i els caixons, caixetes i capsos devien ser de fusta, pintats i decorats, segons l'estètica i costum de l'època. Els pots, tant els grans, d'uns 30 cm d'alçada, com els petits, d'uns 13, tenien una gran utilitat, però també eren elements sumptuaris i de reclam. Els grans servien a vegades per a confeccions i ungüents, els petits per a medicaments simples, els pots de vidre grans per als cordials, troquiscs i simples, però no sempre era així i malgrat les arts pròpies de l'ofici, cada apotecari s'ho feia a mida de les seves necessitats. Pel nombre de pots, envasos i capsos, un total de 126, no es tractava d'una botiga gran si la comparem amb altres coetànies de poblacions importants, però era més que suficient per una vila com Sant Llorenç de Morunys i el seu aspecte devia ser prou noble. Entre els estris de la botiga hi trobem a faltar alguns que també solien ser-hi, com per exemple les xaroperes, redomes, porrons per a olis, albúrnies, pots de plom, embuts, serres, ganivets, tisoires, olles, cassoles, perols i fogons³⁰.

A la primera planta hi havia la sala, dues cambres i un rebost. A la sala hi havia l'espai per a la llar, parament de cuina i taula, i el menjador. El mobiliari de la sala consistia en dues taules fetes amb posts de pi, i per seure, tres bancs petits amb respallers, dues cadires de llistons de fusta i dos escambells que deuriem de ser del mateix material. Per a la llar, les lleves, la pala pels carbons i cendres, uns esmolles, una caldera i olla d'aram, i unes graelles. El parament de cuina consistia en un perol, quatre cànirs, quatre gerres i una mesura. El parament de taula l'integraven tres plates, una fruitera, dotze plats i sis escudelles de ceràmica, sis plats resistents al foc, i alguns elements de plata, com ara una sopera, sis culleres i una forquilla, que pesaven entre tots vuit unces i mitja. També hi havia unes estovalles, cinc quadres, un braser de ferro i una llanterna. Val a dir que la sala revestia una certa austeritat, però l'existència d'alguns elements de plata feien palès un estatus social elevat sense ser d'elit, perquè vuit unces i mitja de plata tampoc no representaven tant.

La cambra principal del primer pis té una llitera de servera amb un sobrecel de lli i cortina, un matalàs, tres coixins, un llit de camp (plegable, de tisora?) dolent, tres màrfeques amb ratlles, deu bancs de llit (per pujar-hi), un petit bagul usat, una caixa (del tipus de les caixes de núvia) de posts de fusta, amb pany i clau, que conté quatre camises d'home (de dormir), quatre vànoves de les quals una de cotó, dues de borto i una de lli, usades; dotze llençols, dels quals quatre de fil, un de tela i set d'estopa; una tovallola de tela y quatre eixugamans, quatre coixineres de bri, sis tovallons, vuit tovalles, de les quals dues grans i sis petites, i cinc flassades, una nova i les demés de ratlles. Com a decoració, vuit quadres. La cambra també posa de manifest un cert nivell social, per la presència de llit amb sobrecel i cortina i un nombre considerable de llençols.

La cambra auxiliar de la primera planta no es deuria utilitzar com a dormitori, per la qual cosa s'ocupava amb elements diversos, com ara dues caixes usades (de les de fusta), quatre pasteres de les quals una amb pany i clau, i cinc draps, quatre de lli i un de llana: aquest darrer podria ser un drap piteu.

El rebost, o cambra del rebost, contenia sis quarteres de blat segalós (uns 300 quilos), dues quarteres de forment (uns cent quilos), probablement en sacs; mitja quartera de fesols (uns 25 quilos) i tres quartans de lentilles (uns 150 quilos), dos cabassos i un purgador, que anirien bé per triar el gra i llegums i transportar-los. Tres tocinos i mig (cansalada). Dues algerres grans, quatre sacs (buits), unes alforges grans d'estopa, tres llumeners, un candeler de llautó, una ratlladora i tres ganivets. De roba hi havia un pustillo negre de burat, un sobretot de pany i una jupa del mateix, dos parells de calces, un barret usat i dues barretines blanques. Deuria de ser roba en desús, que no formava part del conjunt que hi havia a la cambra principal.

En conclusió, la casa disposava d'elements propis de classe benestant, com la coberteria de plata, el llit de columnes amb sobrecel, un bon nombre de llençols i un altre de quadres³¹.

BÉNS I SITUACIÓ ECONÒMICA DE JAUME VILAGINÉS

Segons el detall de "censals i deutes" de l'inventari, Jaume Vilaginés va deixar en censal a dues persones. En el primer cas, l'any 1651, deixa 200 lliures en censal a en Codina d'Hortonedà, que li havia de tornar anualment 10 lliures (un interès del 5%); en Codina no les va pagar i 33 anys després, el 1684, devia a l'apotecari 232 lliures i dos sous. Segons sembla, després va pagar una petita part del deute en diners, 5 lliures, i en espècies (el tocino, la gallina i quatre càrregues de llenya), però sembla seguir deutor quan Vilaginés mor.

En el segon, el 1653, deixa un altre censal de 130 lliures a en Vilaseca de Riner, que li ha de tornar una pensió anual de 6 lliures (un interès del 4,5%, possiblement), però 33 anys després, el 1686, després d'haver-li pagat una part, encara li deu 88 lliures.

També deixa capital en forma de violaris, una forma de préstec amb un interès

més elevat, que solia ser del 14%, per què s'extingia el deute en cas de defunció del prestatari. Fa un violari a Pere Antoni Garriga, el 1663, amb una pensió de 50 lliures. En fa un altre a en Vallonga, de 122 lliures. Sembla ser que, en el moment de la mort, d'aquests violaris encara en restaven deutes.

Per conèixer el valors monetaris de finals del segle XVII i principis del XVIII cal conèixer el context. Val a recordar que en aquella època la lliura valia 20 sous, i el sou, dotze diners. Per saber el valor d'un sou en el marc laboral, podem prendre com a referència el jornal d'un mosso, que era de 8 sous, o el d'un mestre fuster, de 14 sous. Pel que fa al poder adquisitiu, la lliura de pa (400 gr.) costava 0,44 sous; la lliura carnissera (1.200 gr.) de carn costava 4,55 sous; els ous, 2,25 sous la dotzena; les arengades, 0,32 sous la dotzena; el bacallà 2,11 sous la lliura (400 gr.); el vi 0,58 sous el litre; l'oli 2,90 sous el litre³².

Altrament, descriu operacions immobiliàries a banda de la propietat de la casa del carrer de l'Estudi de la què no en sabem el cost, però els apotecaris solien tenir un poder adquisitiu molt elevat dins el marc socioeconòmic del moment³³. El notari Pintor compra una casa al costat de la de Vilaginés, que podia ser de l'apotecari o d'una altra persona. És probable que el notari no la pagués al comptat però es fes càrrec dels deutes o censals que la gravaven, entre els quals un de l'apotecari de 50 lliures, deixades al propietari anterior amb un interès o pensió de 2,5 lliures, de les què en devia dues.

L'altra propietat immobiliària fa referència a un hort que Vilaginés havia comprat a la carrera del Puig, la meitat amb ple domini i de l'altra meitat havia comprat el dret de lluir, que podia liquidar si pagava a un tercer els diners de la seva venda a carta de gràcia, el "*ius luendi*".

També té el dret de lluir d'una casa al carrer de Llobera de Solsona i del seu contingut. No està clar si l'apotecari era ja propietari de ple dret d'aquesta casa i per necessitat econòmica la va vendre a un altre reservant-se el dret de lluir o quitar, o bé la casa era d'un altre i Jaume Vilaginés adquireix el dret de lluir o quitar fins poder rescotar la venda feta a carta de gràcia i d'aquesta manera fer-se-la seva.

Sobre la vinya vora el torrent de Ribalta de Solsona, en té un ple domini de propietat i no deuria tenir un gran valor si consultem els valors de la terra de l'època³⁴.

En resum, pel que es desprèn de l'inventari de censals, violaris i propietats, no queda acreditat que Jaume Vilaginés fos un apotecari molt adinerat, ja que els diners que mou no són un capital important i les propietats dels "*ius luendi*" es presten a la doble lectura d'una persona que ven per necessitat o que intenta recomprar com a inversor. A més, en el seu testament fa pagar els deutes i, posteriorment, redueix la deixa pels seus oficis funerals.

També té 100 lliures (2.000 sous) pendent de cobrament de medicaments que ha despatxat a la seva botiga.

Altrament, cal pensar que Jaume Vilaginés deuria morir en edat avançada. L'inventari és de 1704 i els fills són menors i amb dos tutors, la mare i un

canonge; els inventaris se solien fer poc després del traspàs. L'any 1651 ja està fent préstecs en censal, per la qual cosa és de suposar que era major d'edat i segurament encara més gran, ja que la capacitat econòmica s'adquireix amb el pas dels anys.

Com a resultat de la seva activitat d'apotecari, li duen per medicaments dispensats i no cobrats la quantitat de 100 lliures de moneda barcelonesa. Si comparem aquestes propietats i deutes amb les de botigues de Manresa del XVIII³⁵, no semblen massa importants i tindrien una proporció d'acord a les magnituds de les poblacions.

La situació econòmica general del país en aquell moment està a punt d'entrar en una dècada dolenta, que entre 1706 i 1716 hom viurà unes males condicions agràries amb inflació, preus alts i la inestabilitat que acompanya la Guerra de Successió³⁶.

ELS MEDICAMENTS DE L'INVENTARI

El nombre total de recipients de la botiga és de 126, dels quals 78 entre pots i envasos per líquids, i 48 capses que se solien destinar als elements vegetals, per la qual cosa la proporció d'aquests podria ser important.

El nombre total de medicaments, entre simples i compostos era de 78, un nombre reduït si el comparem amb la dotació d'apotecaries de poblacions més grans, però potser suficient.

Si ens centrem en les presentacions galèniques, cita una infusió, una resina, una cera, un xarop, un oli, dues triagues, quatre pólvores; vuit unguents i emplastres, vint-i-quatre confeccions i cordials, i diuen que hi ha màstecs per a píndoles i drogues, troquiscs, sense detallar-ne la quantitat, però hi destina vint-i-un potets. En general, solien disposar d'aigües, infusions, sucs, xarops, olis, unguents, pomades, emplastres, píndoles, pólvores, medicaments simples, etc.

Bona part dels medicaments són preparacions però n'hi ha de simples. Aquests darrers poden correspondre als tres regnes de la natura: l'animal (sencer: les cantàrides; parts: sang de dragó), el vegetal (s'aprofitaven les fulles, flors, fruits, arrels, etc. com les violes, dàtils, ametlles, gíngebre i altres) i el mineral (sofre, litargiri, bol armeni, etc.).

Val a dir que la botiga oferia medicaments simples i compostos propis de la feina d'apotecari, però també hi afegia l'activitat d'especier (pebre, safrà, etc.) i de confiter (mel, sucre roig, conserves, melindros, etc.). Així mateix, aquests productes també podien formar part de preparats per al tractament de malalties. Cal suposar que tots aquests productes tenien la qualitat exigida; en aquell temps el control sobre la venda de medicaments l'exercia el mostassà de la vila.

El pes total detallat dels productes de la botiga sumaven 1 arrova, 46 lliures, 183,5 unces, 2 dracmes, però n'hi ha varis dels què no especifiquen quantitats, per la qual cosa la magnitud total és superior i desconeguda. La lliura medicinal

té 16 unces, la unça 8 dracmes, la dracma tres escrúpols i l'escrúpol 24 grans; el gra equival al pes d'un gra de civada mitjanament gruixut³⁷.

Si ponderem l'estoc d'acord a les proporcions dels productes, constatant aquells dels què hi ha més quantitat i dels què n'hi ha menys, podem dir que el més present és la mel, de la què n'hi ha una arrova i es pot emprar en farmacoteràpia i confiteria. També són destacades les quantitats de sofre i d'encens (6 lliures), substàncies desinfectants i depuratives. Amb les ametlles succeeix igual que amb la mel. Els greixos animals també hi són ben presents, seguits d'ungüents, confeccions, plantes i espècies. Del què n'hi ha menys és de Dia rhodoni (2 dracmes) però no són infreqüents els preparats o elements dels què només n'hi ha una unça, com ara el cordial gentil, la xina, el verdet, l'epitomi, etc.

En conjunt, és probable que la part més rendible del negoci de la botiga fos la de remeis vegetals, que solien conservar-se en capses, de les què n'hi havia 48. La recol·lecció de la major part de les plantes la podia fer personalment, però també hi havia a la zona una llarga tradició de persones dedicades a aquesta finalitat, com és el cas de les trementinaires i remeieres de la propera vall de la Vansa, que van tenir una gran projecció a partir de mitjan segle XIX³⁸.

INDICACIONS D'ALGUNS MEDICAMENTS

A títol d'exemple citarem alguns dels medicaments que apareixen en l'inventari, amb les indicacions que tenien en temps de l'apotecari Jaume Vilaginés. Cal tenir en compte que els diagnòstics de l'època difereixen dels d'ara i no són un referent fiable, com també succeeix amb els signes i símptomes. Podem citar algunes indicacions però tampoc aquelles tenen res a veure amb les actuals i només les podem citar literalment, sense treure'n conclusions.

La xina (*Smilax China*) es podia usar com a depuratiu, tònic, eupèptic i antisèptic. La goma (*Gummi tragacantha*) era un emol·lient i s'usava en suspensions. La mirra (*Gomoresina myrra*) era desinfectant, astringent i aromàtica. El plom, en emplastres, podia ser antiinflamatori. Les violes (*Viola odorata*) les donaven com a pectoral emol·lient i pel xarampió. Les cantàrides (*Cantharis vesicatoria*) eren vesicants, diürètiques i afrodisíaqües. L'absintia (*Artemisia absinthium*) era un tònic. El basilicó es donava per les escàbies. Els axungaris eren greixos que s'empraven per preparar unguents i pomades. La Diapalma (*Diapalma baxa*) servia per tractar les úlceres i el reumatisme. La mel, com edulcorant, laxant suau, refrescant. L'agàric (*Polyporus officinalis*) era un purgant dràstic i emètic. L'Altea era un emol·lient. La benedicta era un tònic, digestiu i laxant. Les ametlles eren un aliment, emol·lient, dermatoprotector, component d'ènemes i de tractaments tòpics. La micleta s'emprava en afeccions intestinals, disenteria. La Hiera era un depuratiu de la sang, regulava la menstruació. El Dia Catholicum s'indicava per al tractament de ferides per arma de foc i analgèsic. La triaga podia tenir indicacions diverses, entre les quals els problemes d'estómac, la verola, etc. Els cristalls de tàrtar podien ser útils com a laxant suau, per la hidropesia, aperitius, etc. El Bezoar es donava per a les febres malignes, veroles, com alexífer, cardíac

i diaforètic. Les maragdes eren d'efecte alexífer, antiepilèptic, antihemorràgic, es donaven també pels parts, etc. Els cent panys de plata i vint-i-cinc d'or servien per a la confecció de píndoles³⁹. Molts d'aquests medicaments i altres, mantindrien el seu ús en el temps, com hem pogut veure en un receptari posterior, de Berga⁴⁰.

APOTECARIES LOCALS I FARMACOPEA

La població catalana en el moment de la mort de Jaume Vilaginés, el 1704, oscil·la segons els autors consultats entre els 400.000 i 700.000 habitants. Girona té aleshores uns 4.400 habitants⁴¹, i té documentades vuit apotecaries⁴². Mentre, Manresa, amb unes 5.600 ànimes en té cinc⁴³ i ⁴⁴ i Berga, amb 1.800, probablement quatre⁴⁵. Solsona, amb una població d'uns 2.700 habitants, en té tres⁴⁶, i segons sembla, Sant Llorenç de Morunys té la de Jaume Vilaginés i podria ser que també n'hi hagués una altra, ja que en el fons de la farmàcia Pallarès de Solsona el 1700 hi apareix citat un Miquel Torredadella, com a jove apotecari de Sant Llorenç⁴⁷. Ramon Jordi, en la seva obra monumental, cita dos apotecaris de nom Miquel Torredadella⁴⁸, vinculats a Granollers, però cap amb origen o residència a Sant Llorenç de Morunys.

Per tant, podria ser que la vila piteua tingués al tombant de segle dues botigues de farmàcia, però només una, la de Vilaginés, ben documentada, o bé que "el jove apotecari" Torredadella estès al servei de Vilaginés o no exercís a la vila. Esperem que amb el temps i ampliant l'estudi puguem escatir-ho.

Pel que fa als 78 medicament que integren l'inventari, la major part figuren a la *Pharmacopoea catalana sive antidotarium barcinonense restitutum et reformatum*, de Joannis Alòs, protometge del Principat de Catalunya, editada a Barcelona a la Tipografia d'Antoni i Baltasar Ferrer l'any 1686⁴⁹, i molts fins i tot abans, ja que alguns es troben en el conegut Receptari de Manresa del segle XIV⁵⁰, i una gran part a la *Concordia apothecariorum Barchinone* de 1511, reeditada el 1535 i 1587⁵¹. Amb tota seguretat, la de 1686 va ser el marc científic i normatiu de Vilaginés, que ja no va arribar a conèixer ni l'intent de fer una nova farmacopea catalana ni la sobrevinguda *Pharmacopoeia matritensis. Regii, ac Supremi Hispaniarum Protomedicatus autoritate, jussu atque auspiciis. Nunc primum elaborata. Tipografia Regia de D. Michaelis Rodriguez. MDCCXXXIX*⁵² per la qual el Borbó imposava al nou àmbit estatal els seus criteris despòtics, amb forta resistència catalana.

Vilaginés va arribar a conèixer en la seva senectut l'inici de la Guerra de Successió, però morí en l'època del desembarcament aliat a Lisboa i Gibraltar, poc abans del fallit intent de Barcelona, que tindria lloc poc després. Descriure la resistència gloriosa als atacs francoespanyols ja no és objecte del present treball.

CONCLUSIONS

La troballa d'una nissaga d'apotecaris del segle XVIII a Sant Llorenç de Morunys, amb arrels a Solsona però descendents del mas Vilaginés de Castellar de la

Ribera, és interessant i abasta entre les primeres notícies de 1651 fins un document de 1790 que ens introdueix en el segle XIX. De fet es tracta d'un llinatge d'apotecaris entre els segles XVII i XIX.

El més important del present treball és l'inventari del primer apotecari, Jaume Vilaginés, escrit poc després de la seva mort, el 1704, que ens permet albirar el seu estatus econòmic, equivalent avui al que fóra una classe mitjana-alta, i la imatge d'una botiga de dotació reduïda, no sabem si suficient o no per l'època, ja que no consta que fos visitat pel protometge. Els seus medicaments es fonamenten en la *Pharmacopoea catalana* de 1686, amb elements afegits.

AGRAÏMENTS

Agraïm a la professora Anna M. Carmona i Cornet la seva col·laboració per la correcta lectura d'alguns medicaments de l'inventari. També al professor Llorenç Ferrer i Alós que ens ha alligonat sobre alguns conceptes econòmics d'aquesta època.

FONS DOCUMENTALS

APSELL : Arxiu Parroquial de Sant Llorenç de Morunys

ADS: Arxiu Diocesà de Solsona

ACS: Arxiu Comarcal del Solsonès

NOTES

- 1.- Iglésies, J.: El fogatge de 1497. Estudi i transcripció. Vol. I, p. 81. Ed. Fundació Vives i Casajuana. Barcelona, 1991.
- 2.- Iglésies, J.: El fogatge de 1553. Estudi i transcripció. Vol. I, pp. 60 i 245. Ed. Fundació Vives i Casajuana. Barcelona, 1981.
- 3.- *Opus cit.*, vol. II, pp. 452 i 453.
- 4.- Iglésies, J.: El cens del comte de Floridablanca, 1787 (Part de Catalunya). Vol. II, p. 357. Ed. Fundació Vives i Casajuana. Barcelona, 1970.
- 5.- Segret, M.: Aportacions a la història de la vila de Sant Llorenç de Morunys i comarca. p 138. Ed. Institut d'Estudis Catalans. Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica, XXXI. Barcelona, 1978. En el capbreu de 1784, en el registre 53 referit a la propietat urbana, hi ha un Jaume Vilaginés, apotecari, que té una casa al carrer de l'Estudi, adossada a la muralla del mateix nom.
- 6.- APSLL. Fons Cúria ducal. Notari Josep Vidal, caps 15, Inventaris.
- 7.- ADS. Llibre de baptismes núm. 5, parròquia de Solsona. Any 1654.
- 8.- Vegis ACS, núm. 431. Notari Ramon Vallonga. Capbreu del terme de Pinell, 1697. Hi consta que capbreva Josep Vilaginés, de Castellar de la Ribera, que té terres a Pinell i diu que el seu pare era Ramon Vilaginés, del mas del mateix nom.
- 9.- Jordi, R.: Colectanea de "speciers", mancebos boticarios, boticarios, farmacéuticos

practicantes de farmàcia y farmacéuticos en Cataluña (1207 – 1997). p. 766, registre 09388. Ed. Fundació Uriach 1838. Barcelona, 2003.

10.- ADS. Llibre de baptismes núm. 5, parròquia de Solsona. Any 1656.

11.- ADS. Llibre de matrimonis núm. 25, parròquia de Solsona. Any 1691

12.- ADS. Llibre de baptismes núm. 6, parròquia de Solsona. Any 1692.

13.- ACS. Llibre del Consell de Solsona. p. 115.

14.- APSLL. Llibre de baptismes 1615-1725. Any 1696. A partir d'aquesta notícia, tots els baptismes, òbits i matrimonis es produeixen a la vila de Sant Llorenç de Morunys i apareixen registrats en els llibres sacramentals corresponents, conservats a l'APSLL. Dit això, evitarem donar la referència documental de cadascun d'ells per tal de no caure en repeticions excessives.

15.- APSLL. Fons Cúria ducal. Notari Josep Vidal, llibre 1697-1698. Capsa 3.

16.- Llorens, A.: Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya. Vol. II, p. 305. Ed. Virgili i Pagès. Lleida, 1987.

17.- Jordi, R.: *opus cit.*, p. 478, registre 03866. Apareix citat com Jaume Vilaginer.

18.- Coromines, M.: Els Pallarès de Solsona (1450 – 1855). Tesi doctoral inèdita dirigida pel Dr. M.M. Escudé i elaborada a la Unitat d'Història de la Medicina de la UB, llegida l'any 1994. p. 178.

19.- Jordi, R.: *opus cit.*, p. 459, registre 03476.

20.- Danon, J.: Aportació a l'estudi social de la medicina a Catalunya, 1768-1827. Ed. Fundació Salvador Vives i Casajuana. p. 76. Barcelona, 1975.

21.- Jordi, R.: *opus cit.*, p. 459, registre 03477.

22.- A partir del Decret de Nova Planta desapareix la figura de protometge del Principat i la substitueix la de tinent de protometge, que representa el Protomedicat de Castella. Segons sembla, aquests lloctinents només expedien títols i en cobraven les taxes. El primer lloctinent va ser el metge militar irlandès Sebastià Creagh, entre 1717 i 1734; en el present cas es tractava d'un successor seu.

23.- Jordi, R. Aportació a la història de la farmàcia catalana (1285 – 1997). Fundació Uriach 1838. pp. 192 i 203. Barcelona, 1997.

24.- Jordi, R.: *Colectanea...*, p. 766, registre 09388.

25.- *Ibidem*, p. 323, registre 00813.

26.- *Ibidem*, p. 459, registre 03472.

27.- *Ibidem*, registre 03473.

28.- Vegis la nota número 6.

29.- Beltran de Heredia, J.: Els objectes del món de la medicina i la farmàcia. *In*: García, A. (coord.): Medicina i farmàcia. Barcelona 1700. p. 272. Ed. Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona, 2011.

30.- *Ibidem*.

31.- García, A.: Metges, cirurgians i apotecaris. *In*: García, A. (coord.): Medicina i

farmàcia. Barcelona 1700. pp. 39-40. Ed. Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona, 2011

32.- Feliu, G.: Precios y salarios en la Cataluña Moderna. 2 vol. Edit. Banco de España. Servicio de Estudios. Estudios de Historia Económica, 22. Madrid, 1991.

33.- García, A.: Metges, cirurgians i apotecaris. In: García, A. (coord.): Medicina i farmàcia. Barcelona 1700. p. 26. Ed. Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura. Barcelona, 2011. L'autor diu que els apotecaris, entre totes les professions sanitàries, eren els de major nivell econòmic, i a Barcelona el 65% del col·lectiu eren propietaris dels seus habitatges, un percentatge molt superior a la resta, amb una mitjana de lloguer teòric de les seves propietats de 59,8 lliures; en el conjunt social es situaven per darrera dels nobles i per davant dels doctors en dret i en medicina

34.- Gamero, M.; Parias, M.: El valor de la tierra en los siglos XVIII y XIX, un estudio del mercado y los precios. 42 pp. VII Congreso de Historia Agraria. Baeza, 1995.

35.- Cornet, R.N.: Farmàcies i farmacèutics del segle XIX a Manresa. I- Els antics apotecaris. pp. 112 i 171. Ed. Caixa d'Estalvis de Manresa. Manresa, 1987.

36.- Simon, A.: La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització. *Manuscrits*, 10 (gener, 1992): 217-258.

37.- Carmona, A.M.; Trias, R.: Un formulari portàtil de l'any 1826. *Gimbernat, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*, 2011. 55: 30.

38.- Frigolé, J.: Les trementinaires de la Vall de la Vansa i Tuixén entre el local i el global. *Estudis d'Història Agrària*, 2006. 19: 13-20.

39.- Pla, J.M.; Mirambell, E.; Julià, B.: Una farmàcia del segle XVIII. *Annals gironins*, 30: 301-317.

40.- Guerrero, L.; Carmona, A.M.; Huguet, T.: El receptari de l'Hospital de Berga (1760), per l'atenció de la milícia. *Gimbernat, Revista d'Història de la Medicina i de la Ciència*, 2010 (*), 53: 31-42.

41.- Busquets, J.: La Catalunya del Barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683). Publicacions Abadia de Montserrat. pp. 299-307. Montserrat, 1994.

42.- Pla, J.M.; Mirambell, E.; Julià, B.: *Opus cit*, pp. 273-281.

43.- Cornet, R.N.: *Opus cit*, I: 66-176.

44.- Jordi, R. : Aportació a la història..., p. 192.

45.- Guerrero, L.: Aspectes sanitaris de la vila de Berga (1569-1760). Tesi doctoral de la UB, inèdita, dirigida pel Dr. Jacint Corbella, llegida l'any 2006. Vol. 2, 361-366.

46.- Corominas, M.: Els Pallarès de Solsona (1450 – 1855). Tesi doctoral inèdita de la UB. pp. 62-69. Barcelona, 1994.

47.- Corominas, *opus cit.*: p. 86 i nota 204 de la pàgina 92, que cita el fons Pallarès, 31.

48.- Jordi, R.: Colectanea....p. 218.

49.- Carmona, A.M.: De l'apotecari al farmacèutic: els farmacèutics catalans dels segles XVIII i XIX. Publicaciones Ediciones Universidad de Barcelona EU. Barcelona, 1983.

50.- Cornet, R.N.; Torras, M.: El Receptari de Manresa. Estudi i transcripció (segle XIV). Ed. Arxiu Històric de les Ciències de la Salut (COMB). Manresa, 2005.

51.- Ylla-Català, M. (coord.) *et alii* (2007): Les concòrdies de Barcelona del segle XVI. Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. 862 pp.

52.- Francès, M.C.; Aliaga, M.J.: Intervención del Real Colegio de Farmacéuticos de Madrid en la edición de la Farmacopea Matritense. *Anales de la Real Academia de Farmacia*, 2001, 67: 1-10.